

ПАЛІННЯ ТА ОСВІТА ЖІНОК В СУЧАСНИХ ДЕМОГРАФІЧНИХ УМОВАХ

Сурмашева К.М., Качко Г.О., Линчак О.В.

Національний медичний університет ім. О.О. Богомольця, м. Київ
ДУ "Інститут гігієни та медичної екології ім. О.М. Марзєєва НАМНУ" м. Київ

Ключові слова: паління, демографічні умови, освіта у жінок

Протягом останніх десятиріч визнається чи, принаймні, проголошується, що забезпечення здоров'я населення є основним завданням світової спільноти [1]. Питанням збереження і розвитку здоров'я населення у світі приділяється все більше уваги. Адже здоров'я є майже основною складовою людського капіталу, першою і неодмінною умовою розвитку і зміцнення економічного потенціалу будь-якої країни. Проблеми, які постають перед державами, є різноманітними. У найбідніших країнах світу опікуються зниженням рівня смертності, особливо дитячої, та збільшенням тривалості життя. У інших державах, які досягли певних рівнів розвитку, уряди намагаються забезпечити тривалість здорового життя, тобто покращити його якість. Якщо для жителів країн Азії та Африки загрози полягають у недостатньому за калорійністю і якісним складом харчуванні, небезпечній для здоров'я питній воді, то в розвинутих країнах життя скорочується за рахунок ожиріння, високого кров'яного тиску, забруднення повітря, транспортних аварій, неадекватного споживання ліків. Алкоголь і паління виступають вагомими чинниками порушення здоров'я населення в країнах бувшого СРСР та соціалістичного табору, в т.ч. і в Україні [2,3].

Теза про те, що досягти пристойного рівня здоров'я населення можна тільки при реалізації відповідної політики суспільства, держави та їх інституцій, яка б забезпечувала профілактику захворювань, не викликає сумніву [4]. Вирішальним у формуванні як індивідуального здоров'я, так і здоров'я великих угруповань населення визнається спосіб життя, який вони ведуть – наявність шкідливих звичок, можливість уникати впливу шкідливих чинників середовища, ступінь матеріальної забезпеченості, яка дозволяє вибрати той чи інший спосіб життя. На вибір способу життя також суттєво впливає рівень освіти людини.

Нині паління у світі набрало ознак епідемії, масштаб жертв від якої перевищує втрати від інших негативних факторів. Згідно зі звітом ВООЗ, від спричинених наслідками куріння хвороб у світі щорічно вмирає близько 5 млн. людей, і, якщо нинішні тенденції не будуть змінені, то за 20–25 років ця кількість подвоїться. Щодо ситуації в Україні, то, за даними ВООЗ, куріння спричиняє більше п'ятої частини смертей серед працездатних чоловіків, що означає більше ніж 120 000 смертельних випадків щорічно [5].

Припускають, що до тютюнопаління схильяє низький життєвий рівень, соціальна незахищеність, безробіття, самотність, низький рівень освіти [6]. Однією з причин знач-

ного поширення тютюнопаління серед жінок визначають підвищення їх ролі в сучасному житті, зміну їх пріоритетів та норм поведінки, що призводить до значних психологічних і стресорних навантажень, пов'язаних з цим.

Вважають, що ситуація з тютюнопалінням в Україні певною мірою зумовлена низьким рівнем суспільного усвідомлення значущості та небезпеки тютюнопаління для окремих громадян і суспільства в цілому; проникненням на український ринок транснаціональних тютюнових компаній з їх масштабною і спотвореною рекламою тютюнових виробів; недоліками у законодавства щодо паління; недостатньою участю медичних працівників в антитютюновій пропаганді, з одного боку, і неповним наданням допомоги тим, хто хоче кинути палити, з другого [7]. Зважаючи на вищевикладене, у дослідженні визначали вплив паління на ймовірність репродуктивних невдач (вроджених вад розвитку (ВВР), самовільних викиднів та непліддя) у жінок з різним рівнем освіти; поширеність паління серед студенток-медиків та ступінь їх обізнаності з наслідками паління для репродуктивного здоров'я.

Матеріали і методи. Аналізували дані, отримані в епідеміологічному дослідженні серед населення Київської, Івано-Франківської, Чернівецької (1999-2003 рр.) та Запорізької (2005-2007 рр.) областей. Розглядали спеціальні карти реєстрації випадків народження дітей з ВВР, виникнення самовільного викидню (СВ) та непліддя, для порівняння взяті випадки народження здорових дітей. Аналізували питання щодо рівня освіти жінок та наявності у них шкідливої звички палити. Мірою визначення ризику слугувало відношення шансів (ВШ) при визначенні 95 % довірчих інтервалів (ДІ).

Також серед студентів 5 курсу Національного медичного університету ім. О.О. Богомольця лікувального факультету було проведено опитування (100 осіб, в т.ч. 80 осіб жіночої статі). Частку позитивних відповідей на запитання оцінювали у відсотках. Різницю між групами визначали при $p < 0,05$. Середній вік студенток-медиків в представленому дослідженні склав $21,95 \pm 0,25$ років, тобто всі вони знаходилися у активному репродуктивному віці, сприятливому для народження дітей. Кожна п'ята студентка була заміжною.

Результати. За даними МОЗ України серед жінок України активним курцем є кожна п'ята особа. Засвідчено також, що у м. Києві палила кожна четверта жінка, яка мала неплідний шлюб або спонтанний викидень в анам-

незі та кожна десята, що народила здорову доношену дитину. Паління виступало суттєвим чинником підвищення ризику виникнення репродуктивних розладів [8].

Таким чином, безсумнівно, паління пошкоджує репродуктивне здоров'я особи. Відомий його негативний вплив на якість сперматозоїдів, але, якщо сперматозоїди періодично оновлюються, то у яйцеклітинах шкідливі речовини можуть накопичуватися з часом. Жінка є більш уразливою з погляду ризику репродуктивних невдач внаслідок дії усіх шкідливих чинників, в т.ч. і тютюнопаління [9]. Як чинник, що несприятливо впливає на перебіг і виходи вагітності, паління поглиблює демографічну кризу, наслідком якої є безперервне скорочення чисельності населення.

В рамках епідеміологічного дослідження розрахунок ймовірності виникнення репродуктивних невдач серед жінок, що палили, з різним рівнем освіти (табл. 1) показав, що паління жінки виявилось значущим при народженні дитини з ВВР для жінок з середньою (ВШ=4,10 при ДІ 1,72-10,23) та середньою спеціальною освітою (3,28; 1,14-10,13) в Київській області. Ймовірність закінчити вагітність самовільним її перериванням при палінні була підвищеною серед жінок Київської області з неповною середньою (4,84; 1,07-30,43), середньою (6,06; 2,71-14,27) та середньою спеціальною освітою (7,04; 2,72-19,83); серед жінок Івано-Франківської області з середньою освітою (7,38; 2,48-24,73); серед жінок Чернівецької області з неповною середньою (10,80; 1,21-246,00) та середньою спеціальною (5,17; 1,13-26,53); серед жінок Запорізької області з середньою (2,45; 1,38-4,35) та середньою спеціальною (3,17; 1,54-6,61) освітою.

Встановлено, що паління підвищувало ймовірність виникнення непліддя в шлюбі: в Київській області серед жінок з середньою (5,68; 2,40-14,05), середньою спеціальною (11,52; 4,35-33,14) та вищою (8,65; 1,93-53,95) освітою; в Івано-Франківській – серед жінок з середньою (11,48; 3,63-40,42) та вищою (78,72; 13,44-606,22) освітою; в Запорізькій області – серед жінок з середньою (2,24; 1,06-4,75), середньою спеціальною (4,73; 2,28-9,99) та вищою (7,71; 2,19-32,43) освітою.

Відносно студенток-медиків, то на поставлене питання щодо того, чи знають вони про наявність демографічної кризи в Україні, позитивно відповіли 92,50±2,94% осіб, в т.ч. 87,50±8,27% серед заміжніх та 93,75±3,03% – серед незаміжніх.

На запитання, стосовно того, чи знають вони про негативний вплив паління на репродуктивне здоров'я, ствердно відповіли 95% студенток (рис. 1).

При цьому 17,50±4,25% студенток, тобто майже п'ята частина осіб, зізналися в наявності шкідливої звички палити (рис. 2). Серед заміжніх таких було 31,25±11,59%, тоді

як серед незаміжніх наполовину менше (14,06±4,35%, $p=0,211$). Середній вік, коли почали палити студентки склав 17,54±0,67 років, а середня кількість цигарок, що вони випалювали щоденно – 8,58±2,15 штук.

Половина студенток, які палили, робили це щоденно та/або натщесерце – серед заміжніх таких було 80,00 та 50,00% відповідно, тоді як серед незаміжніх – лише кожна третя (33,33% при $p=0,265$ та 0,962 відповідно).

Зважаючи на майже повну вищу медичну освіту, виглядає дивним, що серед студенток, які палять, 42,86%, вважають свій спосіб життя здоровим, причому серед заміжніх таких осіб 60,00%, тоді як серед незаміжніх – вдвічі менше. І лише менше третини студенток, які палили і визначили свій спосіб життя як нездоровий, вказали на паління, як його складову.

Проведене дослідження свідчить про необхідність додаткового роз'яснення студентам поняття “здоровий спосіб життя” під час викладання гігієнічних дисциплін і посилення антитютюнової пропаганди у Національному медичному університеті ім. О.О.Богомольця. Доцільно нагадати, що одним із обов'язків громадян у галузі охорони здоров'я, передбачених Конституцією України, є піклування про своє здоров'я та здоров'я своїх дітей. При цьому громадяни України зобов'язані не шкодити здоров'ю інших осіб. Негативні звички – це особистий вибір кожної людини, з однієї сторони, а з іншої – суттєвий чинник, який підвищує ризик захворювань та передчасної смерті, репродуктивних невдач.

Хоча слід відмітити, що ситуація у Національному медичному Університеті ім. О.О.Богомольця є відображенням подібної проблеми в країні в цілому.

Вказують, що в Україні після 2005 р. спостерігається зниження поширеності куріння. Можливо, це є результатом контролю над тютюном після прийняття першого національного закону “Про заходи щодо попередження та зменшення вживання тютюнових виробів і їх шкідливого впливу на здоров'я населення”, 2005 р. В Україні законодавчо заборонена реклама тютюну на телебаченні (з 1996 р.), радіо (з 1996 р.), у громадському транспорті (з 2003 р.), на зовнішніх носіях (з 2009 р.) та в друкованих виданнях (з 2010 р.). За чинним законодавством заборонено куріння в усіх закладах охорони здоров'я, освітніх установах, в громадському транспорті тощо. У ряді громадських місць дозволено курити лише на спеціально відведеній для цього території. У ресторанах, барах та готелях не менше 50% площі мають бути вільними від тютюнового диму. До того ж місцеві органи влади мають право впроваджувати заборони куріння, які можуть бути жорсткішими, ніж національні. У ряді міст (Черкаси, Луцьк, Донецьк, Суми та ін.) уже прийняті спеціальні місцеві постанови

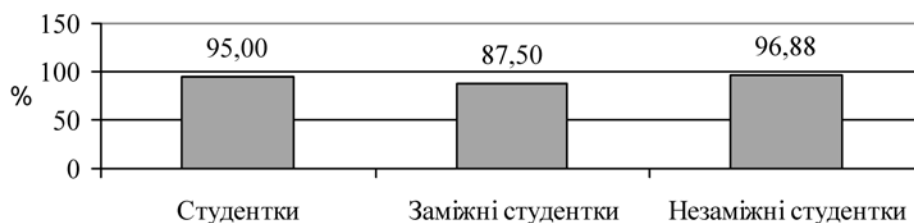

Рис. 1. Частка ствердної відповіді студенток на запитання “Чи відомо Вам про те, що паління може викликати репродуктивні розлади”, %

Ймовірність виникнення репродуктивних невдач серед жінок з різним рівнем освіти, що палять; Київська, Івано-Франківська, Чернівецька (1999–2003 рр.) та Запорізька області (2005–2007 рр.)

Рівень освіти жінок	ВВР		СВ		Непліддя	
	ВШ	ДІ	ВШ	ДІ	ВШ	ДІ
Київська область						
Неповна середня	2,35	0,45–16,35	4,84	1,07–30,43	3,15	0,49–25,34
Середня	4,10	1,72–10,23	6,06	2,71–14,27	5,68	2,40–14,05
Середня спеціальна	3,28	1,14–10,13	7,04	2,72–19,83	11,52	4,35–33,14
Вища	2,67	0,50–19,01	3,69	0,83–22,82	8,65	1,93–53,95
Івано-Франківська область						
Неповна середня	–	–	–	–	–	–
Середня	2,00	0,54–7,94	7,38	2,48–24,73	11,48	3,63–40,42
Середня спеціальна	–	–	–	–	–	–
Вища	1,03	0,10–10,43	4,54	0,97–29,33	78,72	13,44–606,22
Чернівецька область						
Неповна середня	4,75	0,57–105,02	10,80	1,21–246,60	0,00	0,00–83,53
Середня	0,85	0,28–2,50	1,48	0,49–4,40	0,00	0,00–2,09
Середня спеціальна	3,47	0,89–15,81	5,17	1,13–26,53	3,96	0,62–25,14
Вища	1,22	0,16–10,62	0,00	–	4,32	0,41–45,77
Запорізька						
Неповна середня	2,50	0,61–10,67	2,00	0,41–10,13	0,00	0,00–12,37
Середня	1,58	0,85–2,95	2,45	1,38–4,35	2,24	1,06–4,75
Середня спеціальна	1,24	0,51–3,01	3,17	1,54–6,61	4,73	2,28–9,99
Вища	2,89	0,65–14,66	3,30	0,91–14,18	7,71	2,19–32,43

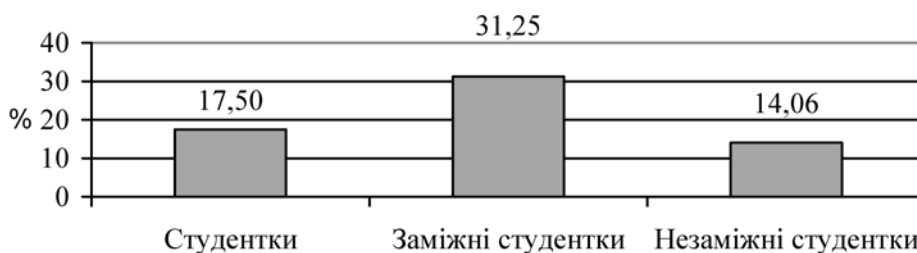

Рис. 2. Частка ствердної відповіді студенток на запитання "Чи палите Ви", %

щодо подальшої заборони куріння в громадських місцях. Проте дотримання загальнонаціональних та місцевих законів щодо звільнення суспільства від тютюнового диму досі лишається проблемою.

Висновки

1. Паління жінок підвищує ризик виникнення непліддя незалежно від рівня їх освіти.

2. Серед студенток, незважаючи на їх майже повну вищу медичну освіту та 95 відсоткову усвідомленість того, що паління може викликати репродуктивні розлади, палить 17,5 %. Майже 43 % осіб, що палять, не визначають наявність паління як складову нездорового способу життя.

Рецензент: д.мед.н., професор Омельчук С.Т.

ЛІТЕРАТУРА

1. Здоровье–21–Основы политики достижения здоровья для всех в Европейском регионе. – Копенгаген: ВОЗ, 1999. – № 6. – 310 с.

2. Доклад о состоянии здравоохранения в Европе 2002 г. / Европейское региональное бюро ВОЗ. – Копенгаген, 2002. – 156 с.

3. Health and the environment in the WHO European Region: Situation and policy at the beginning of the 21st century. WHO/EUR/04/5046267/BD/5. – 2004. – 203 p.

4. Shah C.P. Public Health and Preventive Medicine in Canada / C.P. Shah – Toronto-Ontario, 1994. – 413 p

5. Рамкова Конвенція з контролю над тютюном та її значення для України / Коаліція громадських організацій та ініціатив "За вільну від тютюнового диму Україну". – К., 2004. – 48 с.

6. Андреева Т.И. Табак и здоровье. / Т.И. Андреева, К.С. Красовский – К., 2004. – 224 с.

7. Смирнова И.П. Табакокурение в Украине / И.П. Смирнова, Е.А. Кваша // Доктор. – 2001. – № 2. – С. 39–75.

8. Спосіб життя і здоров'я населення: поширеність паління та його вплив на репродуктивні невдачі / О.І. Тимченко, А.М. Сердюк, Н.Г. Гойда [та ін.]. // Педіатрія, акушерство та гінекологія. – 2002. – № 3. – С. 4–8.

9. Генфонд і здоров'я населення: методологія оцінки ризику від мутагенів довкілля, напрямки профілактики генетично обумовленої патології / А.М. Сердюк, О.І. Тимченко, Н.Г. Гойда [та ін.]. – К., 2003. – 190 с.

**КУРЕНИЕ И ОБРАЗОВАНИЕ ЖЕНЩИН
В СОВРЕМЕННЫХ ДЕМОГРАФИЧЕСКИХ
УСЛОВИЯХ**

*Сурмашева К.М., Качко Г.А., Линчак В.
Национальный медицинский университет
имени А.А. Богомольца, г. Киев
ГУ "Институт гигиены и медицинской экологии
им. О.М. Марзеева НАМНУ" г. Киев*

Резюме. Оценены риски бесплодия, спонтанных аборт, рождения детей с врожденными пороками развития у женщин с различной степенью образования при их курении. Определена распространенность курения среди студенток 5 курса медицинского факультета Национального медицинского университета им. А.А. Богомольца.

Ключевые слова: курение, демографические условия, образование у женщин.

**SMOKING AND EDUCATION OF WOMEN
IN PRESENT DEMOGRAPHIC CONDITIONS**

*Surmasheva KM, Kachko GA, Lynchak O.
National O.O. Bogomolets Medical University,
"Institute of Hygiene and Medical Ecology named after
A. Marzeev NAMS of Ukraine" Kyiv, Ukraine*

Summary: The risks of infertility, spontaneous abortions, birth defects of newborn's were estimated among smoking women with different standard of education. The prevalence of the smoking among students - women of 5th course medical faculty of National O.O. Bohomolets medical university was evaluated.

Keywords: smoking, demographic conditions, education for women.